

ISSN 2300-3030

**SPOŁECZEŃSTWO
KULTURA WARTOŚCI**

STUDIUM SPOŁECZNE

MIĘDZYNARODOWA SERIA WYDAWNICZA

NR 7

2014

**UZALEŻNIENIE OD INTERNETU.
PILOTAŻOWE STUDIUM PRZYPADKU
NA PRZYKŁADZIE STUDENTÓW
I ROKU SOCJOLOGII I PRACY SOCJALNEJ UKSW**

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł zogniskowany jest wokół prezentacji zjawiska rozwoju niekonwencjonalnych (związanych z procesami zmian społecznych) zachowań ryzykownych. W tym kontekście szczegółowej analizie poddano stale przybierające na znaczeniu wraz z rozwojem społeczeństwa sieciowego uzależnienie od Internetu. Uzależnienie to staje się udziałem przede wszystkim młodzieży, co stanowi poważne zagrożenie dla jej rozwoju społeczno-osobowościowego, a w związku z tym również dla funkcjonalnego pełnienia ról społecznych w życiu dorosłym. Jest to zatem wyzwanie dla społeczeństwa (a szczególnie konkretnych instytucji) w świetle konieczności reprodukcji wzorców zachowań i postaw zapewniających ład społeczny.

W celu możliwie kompleksowej eksploracji zjawiska przedstawiono zatem fundamenty definicyjne zachowań ryzykownych, problemu społecznego, uzależnienia i patologii społecznej. Zjawisko uzależnienia od Internetu przedstawiono w szerszym kontekście klasycznych koncepcji dewiacji społecznej E. Durkheima, R.K. Mertona i H.S. Beckera, zaprezentowano także założenia autorskich badań pilotażowych przeprowadzonych wśród studentów pierwszego roku socjologii i pierwszego roku pracy socjalnej UKSW. W odniesieniu do postawionych hipotez rezultaty badań zaprezentowano w świetle zmiennych takich jak czas korzystania z Internetu, cel korzystania z Internetu, sposób spędzania wolnego czasu, czynniki społeczno-ekonomiczne.

Pomimo pilotażowego charakteru eksploracji zidentyfikowano szereg tendencji wskazujących, iż czynniki wpływające na ryzyko uzależnienia od Internetu posiadają socjalizacyjne i wychowawcze konotacje. W związku z tym dla zapobiegania opisywanemu zjawisku konieczną staje się skoordynowana współpraca instytucji rodziny i szkoły, a także instytucji wsparcia społecznego oraz organizacji trzeciego sektora (NGO).

SŁOWA KLUCZOWE

zachowania ryzykowne, uzależnienie, Internet, społeczeństwo sieciowe, studenci

---

¹ Dr Bartosz Łukaszewski, socjolog, wykładowca akademicki, kierownik merytoryczny Klubu Młodzieżowego „Alternatywa” Fundacji „Naszym Dzieciom”, Przewodniczący Dzielnicowej Komisji Dialogu Społecznego w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, mgr Dominik Kuciński, socjolog, wykładowca akademicki, dział realizacji badań ilościowych instytutu badania opinii społecznej IPSOS wraz z zespołem (studenci III roku pracy socjalnej UKSW i doktoranci): Magdalena Drypan Ewelina Duranc, Edyta Kapczyńska, Małgorzata Kurpińska, Mateusz Podlecki, Marcin Sarnowski, Ewelina Żebrowska.

INTERNET ADDICTION

PILOT CASE STUDY IN TERMS OF FIRST YEAR SOCIOLOGY AND SOCIAL WORK STUDENTS FROM UKSW

SUMMARY

The following article is focused on presentation of phenomenon of develop unconventional (connected with social change processes) risky behavior. In this light detailed analysis is based on phenomenon of Internet addiction which becomes a serious problem in today's society, more and more important and directly connected with the development of network society. This addiction affects mostly youth, which is a serious challenge for its social and personal development and functional social roles in the adult life. It's a challenge for society (especially chosen, relevant institutions) in the light of necessity of reproduction of patterns of behavior and attitudes which are providing social order.

To the comprehensive exploration of chosen phenomenon there is presented definitional base of risky behavior, social problem, addiction and social pathology. The Internet addiction phenomenon is presented in a wider light of classical theories of social deviance, authors such as E. Durkheim, R.K. Merton, H.S. Becker. There are also presented assumptions of pilot empirical study based on first year sociology and social work students from UKSW. According to hypothesis the results of pilot empirical study are presented in the light of chosen variables, such as time of Internet use, aim of Internet use, the way of free time spending, socio-economic factors.

Despite the fact of pilot character of exploration of Internet addiction phenomenon there are identified important tendencies with socialization, upbringing, education in the background and as an elements, subjects of correlations.

KEYWORDS

risky behavior, addiction, Internet, network society, students

Chroniczne zachowania ryzykowne (dewiacyjne) stanowią podstawę konstytuowania się uzależnień stanowiących czynnik rozkładu w zakresie funkcjonowania społeczno-emocjonalnego zarówno jednostek jak i grup. Zachowania i postawy o charakterze uzależnieniowym (wynikające z uzależnienia) prowadzą wprost do nieprzystosowania społecznego, a w konsekwencji do społecznego wykluczenia, społecznej ekskluzji (nierzadko „auto-ekskluzji”, szczególnie w kontekście skrajnie eskapistycznego charakteru danego uzależnienia). Już długotrwałe postawy dewiacyjne, a tym bardziej uzależnienia (chroniczne zachowania ryzykowne oparte o zaburzenia w zachowaniu zwane nałogiem) tworzą poważny problem społeczny. Szeroki zakres występowania uzależnień zarówno w danej społeczności jak i w odniesieniu do całego społeczeństwa implikuje stan patologii społecznej, niemożliwej

do pogodzenia z poprawnym funkcjonowaniem systemu społecznego². W konsekwencji opisany wyżej proces stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostek i grup, a także w ujęciu holistycznym ładu społecznego, pozostając w sprzeczności z imperatywem funkcjonalnym systemu.

Permanentne a zarazem dynamiczne zmiany społeczne przeorientowują dotychczasowe, tradycyjnie analizowane pola występowania zachowań ryzykownych (przedmioty zachowań ryzykownych). Influcja kultury masowej, podążanie w stronę społeczeństwa sieciowego³ sankcjonuje konieczność analizy nowych wzorów dewiacyjnych postaw, odmiennych od wzorów typowych takich jak m.in.: ryzykowne spożywanie alkoholu, zażywanie narkotyków i innych substancji psychoaktywnych, zachowania agresywne, wycofanie/eskapizm. Jedno z następstw ryzykownego uczestnictwa w społeczeństwie sieciowym to coraz powszechniejsze uzależnienie od Internetu.

Fundamenty definicyjne i teoretyczne

Podstawowa koncepcja zachowań dewiacyjnych (ryzykownych) ujmuje powyższe jako działania człowieka, niosące wysokie ryzyko negatywnych konsekwencji zarówno dla jego zdrowia fizycznego i psychicznego, jak i dla jego otoczenia społecznego⁴. Wytworzenie się nowych wzorów ryzykownych postaw, takich jak m.in. ryzykowne zachowania żywieniowe, kompulsywne korzystanie z Internetu (w tym portali społecznościowych), gier komputerowych, telefonów komórkowych nowej generacji wpływa na potrzebę poczynienia ustaleń dotyczących zakresów pojęć odnoszących się do danych zjawisk. Jest to szczególnie ważne w kontekście częstego ewoluowania nowych typów zachowań ryzykownych w stronę nowych typów uzależnień.

Bazowe definicje uzależnienia posiadają wspólny rdzeń związany z podkreśleniem kompulsywności i przymusowości danych czynności, zachowań. Z. Zaborowski twierdzi, że uzależnienie to „(...) proces, bądź jego efekty związane z wytwarzaniem się specyficznego związku między jednostką a jej czynnościami, zachowaniem, bądź między jednostką a innymi ludźmi, który charakteryzuje się ograniczeniem pola świadomości, pola decyzyjnego

---

² Zob. m.in. A. Podgórecki, *Patologia życia społecznego*, Warszawa 1969, s. 24-25.

³ Zob. m.in. M. Castells, *The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*, Oxford 2012, s. 469.

⁴ K. Ostaszewski, *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003, s. 70-74. Por. także R. Jessor, *New perspectives of adolescent risk behavior*, Cambridge 1998, s. 1-2.

i wyborem często jednej tylko możliwości i to w sposób kompulsywny (...)”⁵. P. Zimbardo zaś uważa, że uzależnienie fizyczne jak i psychiczne upośledza zachowanie człowieka, które od momentu wejścia w stan nałogu „stało się przymusowe i jednostka nie ma nad nim wystarczającej dowolnej kontroli”⁶. E. Kuraciński dodaje, iż „kompulsje pozbawiając osobę uzależnioną możliwości kontroli własnych reakcji prowadzi do dysfunkcyjnych i patologicznych zachowań oraz powodują nieodwracalną destrukcję w życiu indywidualnym i społecznym”⁷. Zachowania nawykowe i rytualne wypierają zaawansowane (a w dalszej perspektywie czasowej również podstawowe) dążenia i aspiracje⁸ stanowiąc trwałą barierę dla rozwoju społeczno-osobowościowego jednostki.

Analogiczny wzór kompulsywności/przymusowości zauważalny jest w ramach definicji uzależnienia od Internetu, przybierającego na sile problemu społecznego⁹, którego źródeł poszukiwać należy przede wszystkim w braku skutecznego wyakcentowania zagrożeń płynących z nierzadko funkcjonalnego rozwoju technologicznego¹⁰. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) uważa, że uzależnienie od Internetu należy traktować analogicznie do uzależnień związanych z nadużywaniem innych niebezpiecznych używek¹¹. Uzależnienie od Internetu to inaczej „Internet Addiction Disorder”, co oznacza wewnętrzny przymus przebywania nieustannie w sieci. Przyjęto, że osoby uzależnione od sieci spędzają tam minimum 70 godzin tygodniowo¹².

Powyższe zależności nabierają szczególnej wagi w odniesieniu do młodzieży, a zatem kategorii społecznej zdaniem F. Znanieckiego dopiero wchodzącej w społeczne role ludzi

---

⁵ A. Andrzejewska, *Ryzyko uzależnień dzieci i młodzieży od mediów cyfrowych*, w: J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), *Cyberświat, możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009, s. 218.

⁶ Tamże, s. 218.

⁷ E. Kuraciński, *Uzależnienie jako przejaw dewiacji społecznej*, *Seminare* 24(2007), s. 385.

⁸ Por. tamże, s. 358.

⁹ Problemem społecznym nazywamy to, co w danym społeczeństwie staje się zjawiskiem niepożądanym czy kłopotliwym. Wszędzie tam gdzie zjawiska niepożądane czy kłopotliwe występują często stają się problemem społecznym. Natężenie, częstotliwość, zasięg itp. cechy ilościowe danego zjawiska określają jego kwalifikację jakościową. Zob. J. Sztumski, *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Katowice 2005, s. 4.

¹⁰ Rozwój technologiczny przyczynił się do powstania rzeczywistości informacyjnej, gdzie elektronika stanowi główne źródło wiedzy oraz przyczynia się do powstawania relacji interpersonalnych, nowy typów tychże relacji i komunikacji w ich ramach, por. I. Samborska, *Świat mediów elektronicznych jako źródło aktywności dziecka*, w: S. Guz, T. Sokołowska – Dzioba, A. Pielecki, *Aktywność dzieci i młodzieży* (red.), Warszawa 2008, s. 36. Rozwój technologiczny, jak podkreśla L.H. Haber, to nieustanna transformacja, coraz to nowszych technologii, która dokonuje się szczególnie w XXI wieku. Rozwój technologiczny w konsekwencji doprowadził do powstania społeczeństwa digitalnego. Zob. L.H. Haber, *Od społeczeństwa analogowego do digitalnego – w kierunku samoidentyfikacji*, w: L.H. Haber, M. Niezgoda (red.), *Spoleczeństwo informacyjne. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, Kraków 2006, s. 125-126.

¹¹ C.M. Cekiera, *Uzależnienie od komputera i gier losowych wśród młodzieży*, w: B. Kałdon, J. Kahla, A. Fidelus (red.), *Diagnostyka i rozwiązywanie problemów psychospołecznych dzieci i młodzieży*, Sandomierz–Warszawa 2009, s. 35.

¹² J. Bednarek, *Zagrożenia w cyberprzestrzeni*, w: M. Jędrzejko (red.), *Patologie społeczne*, Pułtusk 2006, s. 91-92.

dorośli¹³. W naukach społecznych przyjęto, że okres młodzieńczy trwa od zakończenia dzieciństwa do uzyskania dojrzałości społecznej¹⁴. Uznaje się więc, że czas rozpoczęcia młodzieńczego etapu życia wyznacza dojrzewanie płciowe, a za oznakę wyjścia z grupy młodzieży przyjmuje się założenie rodziny albo podjęcie pracy zawodowej¹⁵. To właśnie młodzież podlega największemu oddziaływaniu urynkowanej kultury masowej wykorzystującej najnowsze rozwiązania technologiczne do promocji określonego stylu życia i określonych („pożądanych”) produktów, wśród których najważniejszą pozycję zajmują właśnie te stanowiące wytwór najnowszych technologii. Strategie marketingowe, których główny przedmiot („target”) stanowi młodzież kontrastują z rozwojową koniecznością poprawnego charakteru etapu socjalizacji wtórnej, a także skutecznością oddziaływań wychowawczych szeregu instytucji w okresie przejściowym pomiędzy młodością a dorosłością.

Uzależnienie od Internetu w świetle klasycznych koncepcji dewiacji społecznej

Jednym z pionierów nowoczesnych nauk społecznych, którzy podejmowali problem odejścia od norm był É. Durkheim. W jednej ze swoich głównych prac - „Zasady metody socjologicznej” - poświęcił jeden z rozdziałów kwestii odróżniania od siebie faktów normalnych i pozanormatywnych. Zdaniem powyższego o fakcie społecznym nie można powiedzieć, że jest normalny, jeżeli nie doda się jaką fazę rozwojową społeczeństwa mamy na myśli. W rezultacie, aby wiedzieć, czy faktowi przysługuje to określenie, nie wystarczy obserwować w jakiej fazie występuje u większości społeczeństw danego typu, lecz trzeba również brać pod uwagę odpowiednią fazę ich ewolucji. Przy określaniu normalności Durkheim, co jasne, nie podkreślał aspektu moralnego lecz odnosił się do normalności jako powszechności zjawisk w społeczeństwie¹⁶. Wymieniony autor ujmował również zjawiska o charakterze dewiacyjnym jako element wypracowywania przez społeczeństwo charakterystycznego dla niego ładu – zogniskowanie społeczności wokół

---

¹³ W. Pawliczuk, *Definicje terminu młodzież – przegląd koncepcji*, Postępy nauk medycznych 6(2006), s. 311-315. Ujęcie to szczególnie trafnie odnosi się do roli i pozycji społecznej studentów, ich umiejscowienia w strukturze społecznej.

¹⁴ Wiek graniczny przyjmowany umownie w badaniach socjologicznych to 26 lat.

¹⁵ K. Koseła, *Młodzież.*, w: A. Kojder (red.), *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa 1999, s. 252, t. 2.

¹⁶ E. Durkheim, *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2000, s. 89-90. W tym kontekście warto stwierdzić, iż w określonych przypadkach zachowania i postawy, którym w stanie „początkowym” przypisywany był walor pozanormatywności, mogą wchodzić w zakres aktywności normatywnych, jeśli nawet nie legitymizowanych to niepodlegających sankcjom.

rozwiązywania/sankcjonowania zachowań pozanormatywnych wzmacnia oddziaływanie obowiązujących norm.

W odniesieniu do zjawiska ryzykownego uczestnictwa w szeroko pojętym społeczeństwie sieciowym należy stwierdzić, iż w polskim społeczeństwie świadomość zagrożeń związanych z partycypacją w zdigitalizowanych strukturach komunikacyjnych i informacyjnych dopiero zaczyna się rozwijać. W związku z tym zagrożenie uzależnieniem od Internetu stanowi problem wprost proporcjonalny do niedostatków na polu wiedzy o ryzykownych aspektach funkcjonowania „w sieci”.

Według R.K. Mertona, kolejnego z klasyków socjologii podejmujących temat zachowań wykraczających poza przyjęte w społeczeństwie normy, dewiacja społeczna to wszelkie przejawy zachowania innego niż konformistyczne. Stwierdził on, że z pięciu istniejących jego zdaniem typów indywidualnego przystosowania cztery typy to zachowania dewiacyjne. Zaliczył do nich: innowację, rytualizm, wycofanie oraz bunt. Biorąc pod uwagę stopień akceptacji reguł działania społecznego, można wymienić również dodatkowe typy dewiacji: nonkonformizm, negatywizm i oportunizm. Przy czym dewiacja, co ważne, nie musi oznaczać dysfunkcji społecznej.

Według Roberta Mertona podstawowy podział dewiacji obejmuje¹⁷:

- dewiację normatywną - czyn niezgodny z ogólnie przyjętymi normami
- dewiację funkcjonalną - czyn niezgodny z ogólnie przyjętymi normami, którego dokonanie podlega negatywnej sankcji społecznej.

W świetle ryzykownych postaw prowadzących do uzależnienia od Internetu należy skonstatować, iż ich znaczna część posiada charakter wycofany i rytualistyczny¹⁸. O ile skrajny eskapizm i wirtualizacja życia codziennego są postrzegane jako odejście od norm i w ten sposób wchodzi w zakres mertonowskiej dewiacji normatywnej, o tyle właściwie niedostrzegalny jest aspekt funkcjonalny – rodzima debata na temat zagrożeń związanych z poszczególnymi elementami społeczeństwa sieciowego wychodzi poza wąski krąg specjalistów jedynie epizodycznie. Atrakcyjność wzorców eskapistycznych i rytualistycznych wśród młodzieży¹⁹ może wskazywać na jej egzystowanie w sytuacji preanomicznej, a niektórych jednostek i grup w stanie anomii - chaosu wśród norm i wartości,

---

¹⁷ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 2002, s. 197 – 224.

¹⁸ Stwierdzenie to wymaga oczywiście empirycznej weryfikacji.

¹⁹ Popularność subkultury emo, jak również filmów fabularnych dotyczących zjawiska uzależnienia od Internetu, pejoratywnych w wymowie, kreujących jednak postaci głównych bohaterów stające się dla młodzieży punktem odniesienia w ramach indywidualnych problemów adaptacyjnych.

zaniku jednoznacznych drogowskazów postępowania²⁰, braku prawomocności i drożności ścieżek awansu przy jednoczesnej (odczuwanej) chęci awansu społecznego (tzw. napięcia strukturalne²¹).

Jeden z najważniejszych badaczy zjawisk z zakresu socjologii dewiacji H.S. Becker ogniskuje autorskie ujęcie teoretyczne jak i badawcze wokół czynników interakcyjnych, tworząc tzw. sekwencyjny model dewiacji, wyróżniając fazy konfrontacji, oceny, wpisania w rolę jednostki określonej mianem dewianta i poddanej stygmatyzacji²². Punktem wyjścia analizy jest dopuszczenie się dewiacji w sensie normatywnym, czyli podjęcie działania sprzecznego z normą wiążącą dla danej jednostki z uwagi na kulturę w obrębie której działa, a także jej pozycję i rolę społeczną.

Wyżej wymieniony rozwinął następującą typologię zachowań dewiacyjnych w ujęciu sekwencyjnym²³:

- zachowanie błędnie oceniane – gdy jest zgodne z regułami, a postrzegane jako dewiacyjne
- zachowanie konformistyczne – zgodne z regułami i nie postrzegane jako dewiacyjne
- dewiacja czysta – jednostka łamie reguły i jej zachowanie jest postrzegane jako dewiacyjne
- dewiacja ukryta (potencjalna) – jednostka łamie reguły, lecz jej zachowanie nie jest postrzegane jako dewiacyjne; jeżeli zakłada się, że dewiacja zależy od społecznej percepcji tego zjawiska, dopóki nie zostanie ona wykryta i określona przez społeczność jako dewiacja, pozostaje jedynie dewiacją potencjalną.

Odniesienie do ram analitycznych przedstawionych przez H.S. Beckera wskazuje, iż zjawisko ryzykownego uczestnictwa w zdigitalizowanych strukturach komunikacyjnych i informacyjnych wymyka się jednoznacznym klasyfikacjom. Tego typu uczestnictwo w ramach grupy rówieśniczej może pozostawać zachowaniem konformistycznym (przy reprodukowaniu stylu życia grupy), jednocześnie w skrajnych, eskapistycznych przypadkach podlegać stygmatyzacji wchodząc w zakres dewiacji czystej. Wydaje się jednak, iż w ramach polskiego społeczeństwa ryzykowna partycypacja w społeczeństwie sieciowym pozostaje dewiacją ukrytą (potencjalną).

---

²⁰ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012, s. 208.

²¹ W kontekście napięć strukturalnych zob. R.K. Merton, *Struktura społeczna i anomia*, w: P. Sztompka, M. Kucia, *Socjologia. Lektury*, Kraków 2009, s. 583-596.

²² Zob. H.S. Becker, *Rodzaje dewiacji. Model sekwencyjny*, w: P. Sztompka, M. Kucia, *Socjologia...dz. cyt.*, Kraków 2009, s. 596-608.

²³ A. Siemaszko, *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Warszawa 1993, s. 303-305.

Przegląd klasycznych koncepcji dewiacji społecznej zawierający próbę systematyzacji i klasyfikacji w ich ramach badanego zjawiska umożliwia przyjęcie teorii napięć strukturalnych R.K. Mertona oraz interakcyjnego ujęcia H.S. Beckera jako operacyjnych. Wykorzystując elementy tychże teorii należy skonstatować, iż na uzależnienie od Internetu mogą wpływać:

- indywidualne problemy adaptacyjne w świetle napięć strukturalnych
- stygmatyzacja rówieśnicza w ramach wymuszania konformistycznego stylu życia na polu grupy rówieśniczej²⁴
- brak prewencyjnej reakcji rodziców na wczesnym etapie ryzykownych zachowań
- stygmatyzacja ze strony rodziców związana z istniejącym już uzależnieniem (jedynie pogłębiająca jego zakres).

Założenia badawcze

Podstawowy cel badań to pilotażowa eksploracja czynników wpływających na uzależnienie od Internetu. Dla jego realizacji postawiono następujący, główny problem badawczy:

- jakie czynniki wpływają na uzależnienie od Internetu studentów I roku socjologii i pracy socjalnej UKSW?

Wyróżniono również problemy szczegółowe:

- jak na uzależnienie od Internetu wpływa częstotliwość korzystania z Internetu?
- w jaki sposób wpływają na badanych preferowane treści?
- jaki jest wpływ relacji rodziców z dziećmi na uzależnienie?
- jaki jest wpływ grupy rówieśniczej na uzależnienie?

Z powyższych problemów badawczych wyprowadzono następujące hipotezy:

- częstotliwość korzystania z Internetu wpływa na uzależnienie od Internetu
- treści rozrywkowe i społecznościowe wpływają na uzależnienie od Internetu (Facebook.com, YouTube.com, blogi, czaty itp.)
- brak zainteresowania zachowaniami i postawami dzieci ze strony rodziców wpływa na uzależnienie młodzieży od Internetu

---

²⁴ Na temat wpływu grupy rówieśniczej wraz z rozwojem strategii marketingowych i rozwoju technologicznego zob. m.in. D. Riesman, *Samotny tłum*, Kraków 2011, s. 120-121.

- ustalony sposób spędzania czasu wolnego w zakresie grupy rówieśniczej ma wpływ na uzależnienie od Internetu

W ramach hipotez badawczych wyróżniono poniższe zmienne do których przyporządkowano również odpowiednie wskaźniki:

- niezależne:
  - ✓ częstotliwość korzystania z Internetu²⁵
  - ✓ treści rozrywkowe i społeczne preferowane przez młodzież, wskaźniki:
    - ❖ fora internetowe, blogi, czaty, facebook, twitter, youtube, gry, strony z memami, słuchanie radia, oglądanie TV, gry internetowe i w trybie internetowym, pobieranie muzyki, filmów, grafiki, gier, wysyłanie e-maili, zakupy on-line, rozmowy przez Skype itp.
  - ✓ zainteresowanie ze strony rodziców, wskaźniki:
    - ❖ brak zainteresowania
    - ❖ zainteresowanie w stopniu średnim
    - ❖ zainteresowanie w dużym stopniu
- zależne:
  - ❖ uzależnienie od Internetu

W celu rozwiązania postawionych problemów badawczych i weryfikacji hipotez zastosowano ilościową orientację badawczą (o pilotażowym charakterze), a w jej zakresie (w związku z celowym doбором próby) technikę ankiety audytoryjnej.

Rezultaty badań

Analiza materiału badawczego zebranego na drodze przeprowadzonego badania pilotażowego na próbie 29 respondentów pozwoliła na dokonanie wstępnych ustaleń o charakterze systematyzacyjnym i konceptualnym, które mogą zostać wykorzystane w dalszych pracach nad uściśleniem narzędzia badawczego.

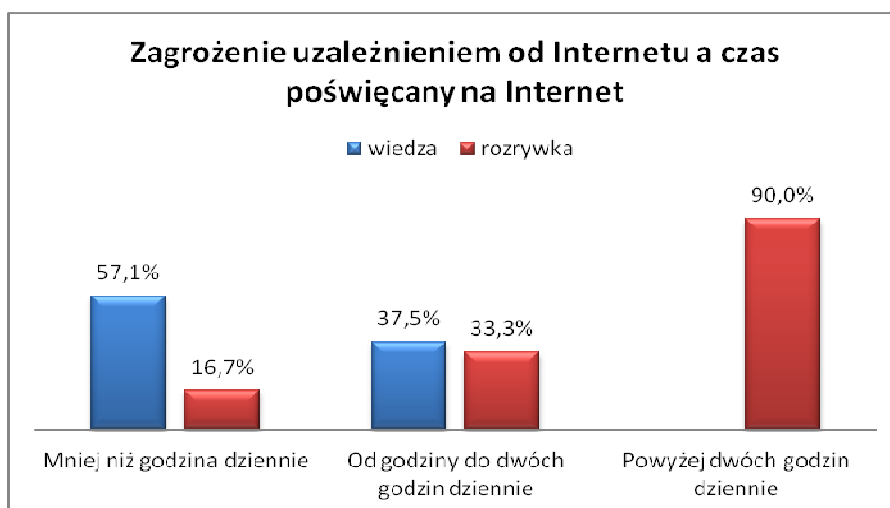
²⁵ Według badań z 2012 roku w Polsce z Internetu korzystało niemal 70% społeczeństwa. Znakomita większość (87%) użytkowników korzystała z sieci regularnie (co najmniej raz w tygodniu), a 66% codziennie. Źródło internetowe: <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2013/09/Spoleczenstwo-informacyjne-w-liczbach-2013.pdf>, dostęp 09.12.2013.

Przed przeprowadzeniem badania pilotażowego postawiono wstępnie cztery hipotezy badawcze, z których każda wskazywała na odmienny charakter przyczyn zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Hipotezy te wskazywały na istnienie potencjalnego pozytywnego związku między ryzykiem uzależnienia od Internetu a takimi zmiennymi niezależnymi jak: czas poświęcany na Internet, sposób spędzania wolnego czasu, cel korzystania z Internetu oraz kontrola rodzicielska.

Pomimo niewielkich rozmiarów próby, dokonane w toku analizy materiału badawczego zestawienia pozwoliły na wstępną weryfikację postawionych hipotez.

Czas korzystania z Internetu

W relacjach zachodzących między czasem poświęcanym na Internet a wzrostem zagrożenia uzależnieniem od Internetu należy stwierdzić, że zależność ta ma charakter warunkowy, a czynnikiem różnicującym jest cel korzystania z Internetu. Okazuje się bowiem, że osoby często korzystające z Internetu ale w celach naukowych, w celu zdobycia konkretnych informacji są wyraźnie rzadziej zagrożone problemem uzależnienia od Internetu od tych, które do sieci logują się w konkretnie w celach rozrywkowych. Relację tą przedstawia poniższy wykres.

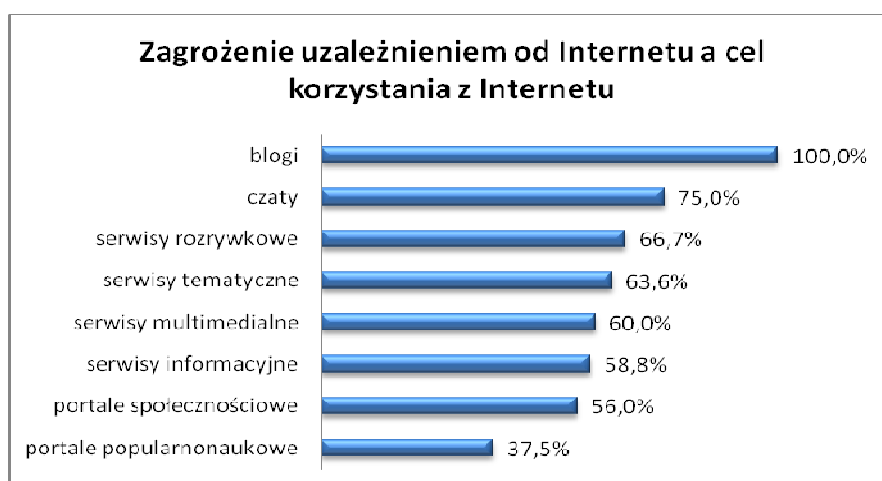

Jest rzeczą charakterystyczną, że dało się zaobserwować w tym przypadku przeciwstawne relacje, z jednej strony wraz z czasem poświęcanym na Internet w celu zdobycia konkretnej wiedzy maleje zagrożenie uzależnieniem od Internetu, natomiast wraz z czasem poświęcanym na Internet w celach rozrywkowych ryzyko uzależnieniem od Internetu rośnie. Wymownie

wskazuje to, na fakt iż nie sam Internet jest czynnikiem o właściwościach patogennych, ale sposób korzystania z sieci. Można nawet odnieść wrażenie, że odpowiedzialne korzystanie z Internetu zmniejsza ryzyko uzależnienia, trzeba jednak pamiętać, że prezentowane wyniki dotyczą niewielkiej próby, stąd należy traktować je z dużą ostrożnością. Warto podkreślić, że wyraźnym progiem jest tu czas do dwóch godzin dziennie poświęcanych na cele rozrywkowe w Internecie, albowiem osoby przekraczające ten próg w bardzo wysokim stopniu narażają się na niebezpieczeństwo uzależnienia od Internetu.

Cel korzystania z Internetu

Kolejna hipoteza badawcza stawiana przed zrealizowanym badaniem pilotażowym wskazywała na istnienie związku pomiędzy zagrożeniem uzależnieniem od Internetu od celu korzystania z Internetu. Pośrednio problem ten został poruszony przy interpretacji hipotezy badawczej wiążącej uzależnienie od Internetu z czasem korzystania z Internetu. Przewidywano, iż osoby częściej korzystające z Internetu w celach rozrywkowych i społecznościowych, będą istotnie częściej również narażone na zagrożenie uzależnieniem od Internetu. Analiza danych zebranych w toku przeprowadzonego badania pilotażowego z jednej strony potwierdziła wstępne założenia, z drugiej jednak strony wskazuje na konieczność przeformułowania wskaźników zmiennej niezależnej, jaką jest w tym wypadku cel korzystania z Internetu. W sformułowanej wstępnie hipotezie do celów społecznościowych korzystania z Internetu wpisano zarówno portale społecznościowe jak i blogi czy czaty. Okazało się jednak, że zasadnym jest precyzyjne wprowadzenie rozgraniczenia pomiędzy portalami społecznościowymi a blogami i czatami internetowymi. Najważniejsze dane dotyczące tej hipotezy przedstawiono na poniższym wykresie.

Okazuje się, że zgodnie ze wstępnymi założeniami istotnie osoby często korzystające z blogów i czatów internetowych są w znacznym stopniu narażone na uzależnienie od Internetu. Warto szczególnie podkreślić, że wszystkie osoby, które często korzystają z blogów odznaczały się wysokim poziomem zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Wyraźnie lepiej, lecz również niepokojąco sytuacja kształtuje się w przypadku osób często korzystających z czatów, wśród których $\frac{3}{4}$ jest zagrożonych uzależnieniem od Internetu. Z kolei charakterystycznym jest fakt, iż w odróżnieniu od osób często korzystających z blogów i czatów, osoby często korzystające z portali społecznościowych są w znacznie mniejszym stopniu narażone uzależnieniem od Internetu, chociaż również tutaj przeszło połowa respondentów uzyskała wysoki poziom zagrożenia uzależnieniem²⁶. Znamiennym jest fakt, że zdecydowanie najniższy poziom tego zagrożenia uzyskały osoby często korzystające z portali popularnonaukowych. W tym miejscu należy podkreślić, że obserwacja ta koresponduje z wcześniej przedstawianymi wnioskami, wskazującymi na zróżnicowanie zagrożenia uzależnieniem od Internetu od czasu poświęcanego na korzystanie z Internetu, gdzie zauważono, iż wraz z czasem poświęcanym na szukanie informacji i zdobywanie wiedzy, zagrożenie to maleje²⁷.

Sposób spędzania wolnego czasu

Innym czynnikiem, co do którego zakładano, iż potencjalnie może wpływać na poziom zagrożenia uzależnieniem od Internetu jest sposób spędzania wolnego czasu. W tym miejscu wyszczególniono sześć różnych form spędzania wolnego czasu, przy czym do dalszej analizy możliwym było wykorzystanie tylko pięciu z nich, albowiem żaden z respondentów nie wskazał na naukę, jako preferowany sposób spędzania wolnego czasu. Niemniej jednak, również w tym kontekście udało się zauważyć charakterystyczne prawidłowości. Okazuje się bowiem, że wszystkie wśród osób wskazujących na gry komputerowe jako sposób spędzania wolnego czasu uzyskały również wysoki poziom zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Oznacza to, że nie tylko częste korzystanie z Internetu w celach rozrywkowych wpływa na wzrost tegoż zagrożenia, ale także poświęcanie czasu na różnego rodzaju gry komputerowe,

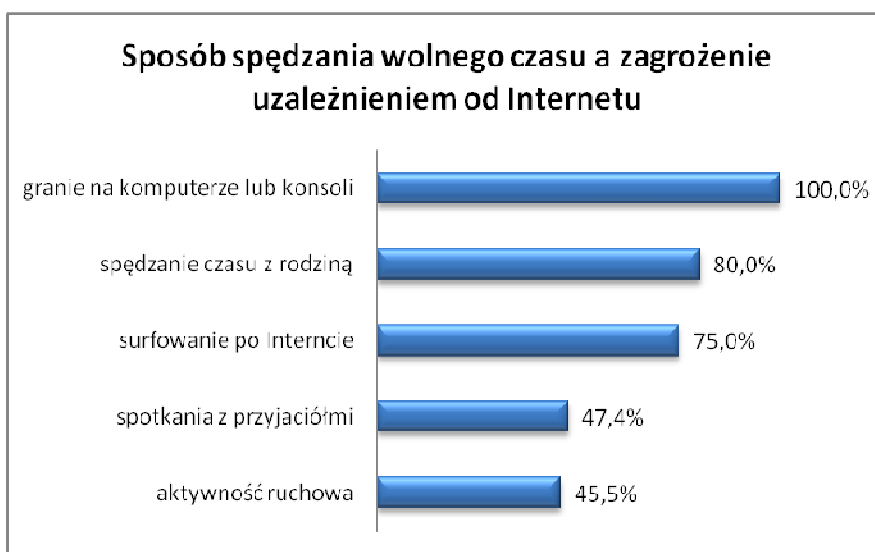
---

²⁶ Należy jednocześnie dodać, iż pełne rozróżnienie pomiędzy portalami społecznościowymi a czatami w wielu przypadkach nie jest możliwe – nowoczesne portale społecznościowe oferują wbudowane aplikacje o charakterze czatów.

²⁷ Pełne rozróżnienie pomiędzy informacją a rozrywką nie jest jednak możliwe z racji rozwoju tzw. infotainmentu - wiadomości i artykułów, przekazów dziennikarskich zawierających oprócz komponentu ściśle informacyjnego również element rozrywkowy, zob. D. Demers, *Dictionary of Mass Communication and Media Research: a guide for students, scholars and professionals*, Spokane 2005, s. 143.

przy czym nie chodzi tu wyłącznie o gry typu online bądź real-time²⁸. Z wcześniej prezentowanymi wynikami tej wstępnej analizy zebranego materiału badawczego koresponduje fakt, iż $\frac{3}{4}$ respondentów poświęcających wolny czas na surfowanie po Internecie przejawia również znamiona zagrożenia uzależnieniem od niego.

Interesującym spostrzeżeniem jest to iż wysoki odsetek osób wskazujących na spędzanie wolnego czasu z rodziną uzyskała jednocześnie wysoki poziom zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Obserwacja ta wymaga z pewnością dodatkowych analiz i pogłębionej refleksji. Z kolei po przeciwległej stronie znalazły się osoby, które najchętniej czas wolny spędzają w gronie znajomych i przyjaciół oraz preferujące aktywność ruchową. Szczególnie charakterystycznym jest fakt, że właśnie spędzanie wolnego czasu ze znajomymi jest tym co w pewnym sensie ogranicza niebezpieczeństwo uzależnienia od Internetu. Nawiązuje to w pewnym stopniu do wcześniej poczynionej obserwacji, gdzie wskazano że osoby korzystające często z portali społecznościowych relatywnie rzadziej mogą być zagrożone uzależnieniem od Internetu.

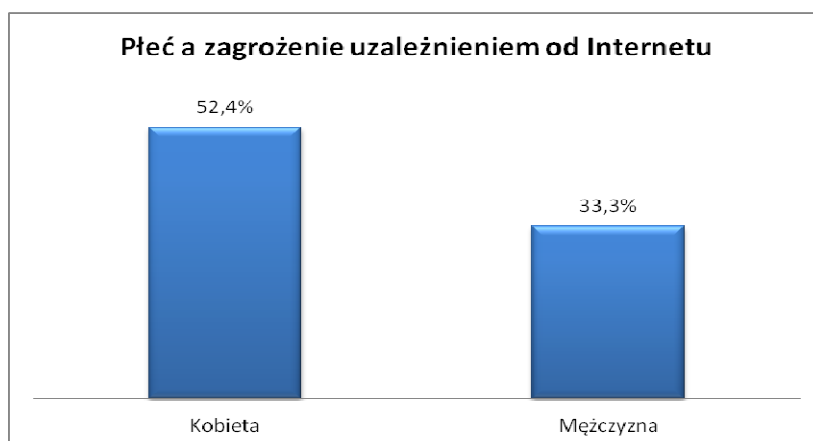
²⁸ Wysoka pozycja „gry komputerowe” jako kategorii spędzania wolnego czasu, uzyskana na drodze badania pilotażowego, skłania do wyszczególnienia typów gier komputerowych przy projektowanych zmianach konstrukcji narzędzia badawczego do badania właściwego. Należy oczekiwać, że typ preferowanych gier komputerowych może wpływać na istotne zróżnicowanie poziomu zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Zwłaszcza niebezpieczne wydają się tutaj gry stanowiące połączenie typów online i real-time, które niejako zmuszają graczy do stałego udziału w rozgrywce.

Relacje z rodzicami

Ostatnia z uwzględnionych w badaniu hipotez wskazywała na istnienie związku pomiędzy niskim zainteresowaniem rodziców a wzrostem zagrożenia uzależnieniem od Internetu. W tym jednak wypadku po uwzględnieniu zebranych danych, należy stwierdzić, że hipoteza ta nie została potwierdzona. Ani czas spędzany z rodzicami, ani charakter relacji z rodzicami, ani obecność incydentu nakładania blokady internetowej przez rodziców nie różnicowała poziomu zagrożenia uzależnieniem od Internetu.

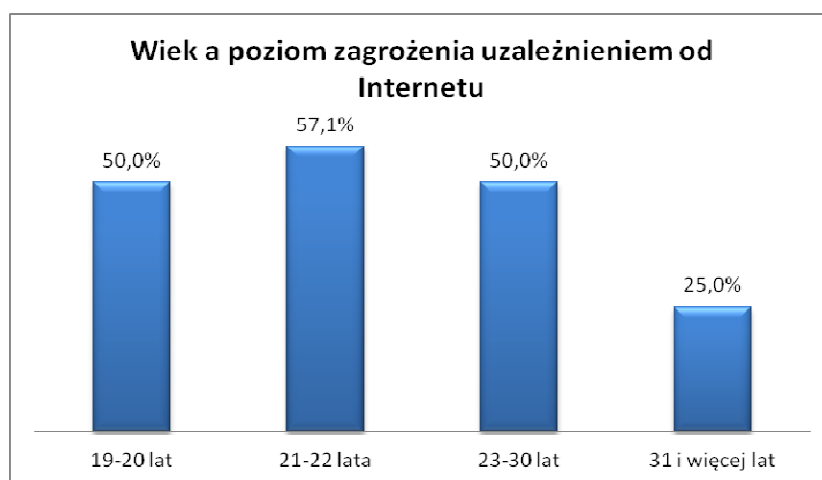
Czynniki społeczno-ekonomiczne

Pozostałe zmienne niezależne, które różnicują stopień zagrożenia uzależnieniem od Internetu to zmienne społeczno-ekonomiczne: wiek, miejsce zamieszkania oraz sytuacja materialna. Pozornie można byłoby tu wymienić również płeć, ponieważ kobiety istotnie częściej wskazywały wysoki poziom zagrożenia, jednak ze względu na nierównomierny rozkład próby badawczej pod względem tego kryterium, wyniki te należy traktować bardzo ostrożnie. Dane przedstawiające wyżej wspomniane zależności zostały przedstawione na poniższych wykresach.

Interpretując wyniki przedstawiające związek poziomu zagrożenia uzależnieniem od Internetu a wiekiem, należy zwrócić uwagę na wyszczególnione nierównomierne zakresowo kategorie wieku. Dysproporcje te wynikają z charakteru próby badawczej, którą stanowili studenci pierwszego roku studiów niestacjonarnych, wśród których zdecydowaną większość stanowili respondenci w wieku do 23 lat.

Charakterystyczną cechą relacji zachodzących między uzależnieniem od Internetu a wiekiem jest fakt zaobserwowania wyraźnego progu 30 roku życia²⁹. Osoby starsze odznaczały się dwukrotnie mniejszym poziomem zagrożenia uzależnieniem od Internetu od osób starszych. Obserwacja ta wymaga pogłębionej refleksji, celem dokonania zmian metodologicznych w zakresie pogłębienia analizy cech społeczno-ekonomicznych respondentów. Elementy, które z pewnością należy wziąć pod uwagę przy interpretacji wskazanego zjawiska to: sytuacja zawodowa, sytuacja rodzinna jak również dostępność do komputera w okresie dzieciństwa.

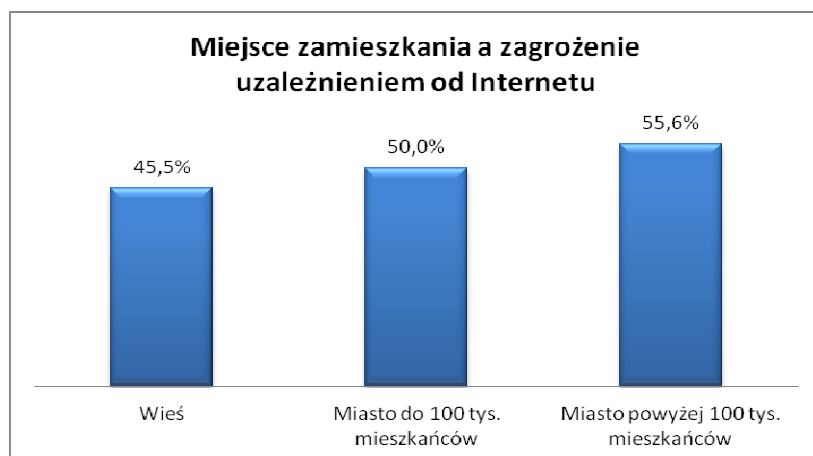
Nie jest zaskoczeniem fakt, że poziom zagrożenia uzależnieniem od Internetu wzrasta wraz z wielkością miejsca zamieszkania. Głównym czynnikiem, który może mieć tu znaczenie jest naturalnie dostępność Internetu, która niewątpliwie jest większa na obszarach wielkomiejskich niż na prowincji³⁰. Wręcz przeciwnie, zestawiając otrzymane w omawianym pilotażu wyniki z wynikami badań ogólnopolskich można odnieść wrażenie, że zależność ryzyka uzależnieniem od Internetu od miejsca zamieszkania jest relatywnie niższa. Należy jednak pamiętać, że badanie było realizowane na próbie studentów warszawskiej uczelni

²⁹ Warto zauważyć, że prawidłowość ta odnajduje potwierdzenie w ogólnopolskich sondażach opinii społecznej, m.in. raport z badania CBOS „Internauci 2014”, z którego wynika, że odsetek internautów wśród osób w wieku 18-24 lata jest niemal identyczny jak wśród osób w wieku 25-34 lata i wynosi 94-96%, podczas gdy wśród osób w wieku 35-44 lata wartość ta spada już do 80%, zob. M. Feliksiak, *Internauci 2014*, Raport badania CBOS nr 82/2014, czerwiec 2014, s. 2. W tym miejscu warto nadmienić, że zależność ta ma charakter dynamiczny, ponieważ jeszcze w 2012 roku próg 30 lat nie był zauważalny, głównie przez fakt iż osoby w wieku 25-34 lat korzystały z Internetu wyraźnie rzadziej niż obecnie (81%), zob. M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu*, Raport badania CBOS nr 81/2012, czerwiec 2012, s. 2.

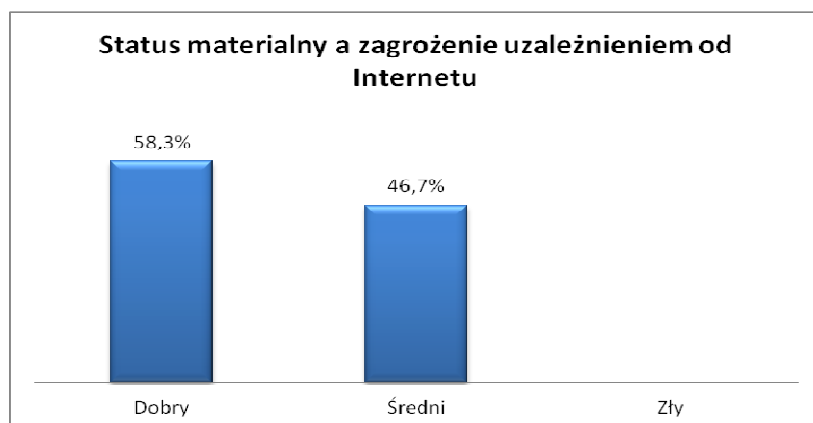
³⁰ Jak wynika z badań CBOS odsetek internautów wśród mieszkańców wsi wynosi 53% podczas gdy wśród mieszkańców miast powyżej 100 tys. mieszkańców waha się w przedziale 72-79%, zob. M. Feliksiak, *Internauci 2014*, Raport badania CBOS nr 82/2014, czerwiec 2014, s. 4.

wyższej, co może sugerować, że studenci zamieszkali na wsi mają jednak wyraźnie większy dostęp do Internetu niż statystyczny mieszkaniec wsi.

Również obserwowana w badaniu pilotażowym relacja między deklarowanym statusem materialnym respondentów a zagrożeniem uzależnieniem od Internetu jest zgodna z wcześniejszymi założeniami³¹. Ze względu na znikomy odsetek respondentów wskazujących na złe warunki materialne kategorię tą należy pominąć w analizie zebranego materiału badawczego. Niemniej jednak porównując osoby wskazujące na odpowiednio dobry i średni status materialny można zauważyć wyraźną różnicę poziomu zagrożenia. Należy stwierdzić, że zależność ta ma związek z dostępnością do Internetu, która jest większa wśród osób zamożniejszych, a tym samym przekłada się na potencjalny wzrost zagrożenia uzależnieniem od Internetu.

³¹ Problem relacji między sytuacją materialną a korzystaniem z Internetu był poruszany również we wspomnianym sondażu ogólnopolskim CBOS. Jak się okazuje 77% respondentów deklarujących dobrą sytuację materialną posiadało dostęp do Internetu, podczas gdy wśród osób wskazujących na średnią sytuację materialną odsetek ten wynosił już tylko 56%, zob. M. Feliksiak, *Internauci 2014*, Raport badania CBOS nr 82/2014, czerwiec 2014, s. 3.

Podsumowanie

Zebrany na drodze badania pilotażowego materiał badawczy, a przedstawiony w powyższym artykule, choć pozyskany na niewielkiej próbie badawczej, dostarcza licznych wskazówek konceptualnych i metodologicznych przed podjęciem pogłębionych badań nad problematyką zagrożenia uzależnieniem od Internetu. Większość przyjętych przed badaniem pilotażowych założeń znalazła swoje empiryczne potwierdzenie, co może sugerować zasadniczą poprawność skonstruowanego narzędzia badawczego. Dotyczy to zwłaszcza celowości korzystania z Internetu oraz sposobu spędzania wolnego czasu. Istotnie osoby korzystające z Internetu w celach rozrywkowych oraz spędzające czas wolny na grach komputerowych są w zdecydowanie większym stopniu narażone na uzależnienie od Internetu niż osoby sięgające po Internet w celach czysto informacyjnych i osoby preferujące aktywny wypoczynek i chętnie spotykające się ze znajomymi w świecie rzeczywistym.

Niemniej jednak dokonana analiza wykazała istnienie pewnych rozbieżności prowadzących do dwoistości interpretacyjnych, które wymagają doprecyzowania i uściślenia przy opracowaniu narzędzia badawczego przed badaniem właściwym. Na te obszary składa się uściślenie zagadnienia korzystania z portali społecznościowych oraz gier komputerowych, a także pogłębienie charakterystyki relacji rodzinnych i zawodowych. Uzupełnienie tych informacji z pewnością pozwoli na dokonanie pełniejszej analizy i wyciągnięcie miarodajnych wniosków. Jednak prowadzenie dalszych, pogłębionych badań i analiz problemu potencjalnego zagrożenia uzależnieniem od Internetu, zwłaszcza wśród osób młodych, w tym studentów nabiera coraz większego znaczenia wobec stale wzrastającego odsetka osób aktywnie korzystających z Internetu. Jak wykazują przedstawione wyniki, nie samo korzystanie z Internetu ma charakter patogeniczny, ale sposób korzystania z sieci. W związku z powyższym stałe monitorowanie tej problematyki pozwoli na uchwycenie tych czynników, które mogą zagrażać użytkownikom Internetu, a tym samym da szansę na ich eliminowanie bądź chociaż ograniczenie.

BIBLIOGRAFIA

1. ANDRZEJEWSKA A., *Ryzyko uzależnień dzieci i młodzieży od mediów cyfrowych*, w: BEDNAREK J., ANDRZEJEWSKA A. (red.), *Cyberświat, możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009, s. 218.

2. BECKER H.S., *Rodzaje dewiacji. Model sekwencyjny*, w: SZTOMPKA P., KUCIA M., *Socjologia. Lektury*, Kraków 2009, s. 596-608.
3. BEDNAREK J., *Zagrożenia w cyberprzestrzeni*, w: JĘDRZEJKO M. (red.), *Patologie społeczne*, Pułtusk 2006, s. 91-92.
4. CASTELLS M., *The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*, Oxford 2012.
5. CEKIERA C.M., *Uzależnienie od komputera i gier losowych wśród młodzieży*, w: KAŁDON B., KAHLA J., FIDELUS A. (red.), *Diagnostyka i rozwiązywanie problemów psychospołecznych dzieci i młodzieży*, Sandomierz–Warszawa 2009, s. 35.
6. DEMERS D., *Dictionary of Mass Communication and Media Research: a guide for students, scholars and professionals*, Spokane 2005.
7. DURKHEIM E., *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2000.
8. FELIKSIAK M., *Internauci 2014*, Raport badania CBOS nr 82/2014, Warszawa 2014.
9. FELIKSIAK M., *Korzystanie z Internetu*, Raport badania CBOS nr 81/2012, Warszawa 2012.
10. HABER L.H., *Od społeczeństwa analogowego do digitalnego – w kierunku samoidentyfikacji*, w: HABER L.H., NIEZGODA M. (red.), *Spółeczeństwo informacyjne. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, Kraków 2006, s. 125-126.
11. JESSOR R., *New perspectives of adolescent risk behavior*, Cambridge 1998.
12. KOSEŁA K., *Młodzież.*, w: KOJDER A. (red.), *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa 1999, s. 252, t. 2.
13. KURACIŃSKI E., *Uzależnienie jako przejaw dewiacji społecznej*, *Seminare* 24(2007), s. 385.
14. MERTON R.K., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 2002.
15. OSTASZEWSKI K., *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003.
16. PAWLICZUK W., *Definicje terminu młodzież – przegląd koncepcji*, *Postępy nauk medycznych* 6(2006), s. 311-315.
17. PODGÓRECKI A., *Patologia życia społecznego*, Warszawa 1969.
18. RIESMAN D., *Samotny tłum*, Kraków 2011.
19. SAMBORSKA I., *Świat mediów elektronicznych jako źródło aktywności dziecka*, w: GUZ S., SOKOŁOWSKA-DZIOBA T., PIELECKI A. (red.), *Aktywność dzieci i młodzieży*, Warszawa 2008, s. 36.

20. SIEMASZKO A., *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Warszawa 1993.
21. Źródło internetowe: <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2013/09/Spoleczenstwo-informacyjne-w-liczbach-2013.pdf>, dostęp 09.12.2013.

ISSN 2300-3030

1 0

9 772300 303617

This block contains a white rectangular label with a barcode. Above the barcode is the text 'ISSN 2300-3030'. To the right of the barcode is the number '1 0'. Below the barcode is the number '9 772300 303617'.